

Rotterdam werkt met gedifferentieerde ketenaanpak

DE OVERVALLER IN BEELD

De politie Rotterdam-Rijnmond heeft voor de bestrijding van overvallen en de opsporing van daders een speciale aanpak ontwikkeld. Binnen deze Rotterdamse aanpak worden interventies afgestemd op de verschillende daderprofielen van de overvallers. Hierdoor kan de keten volgens *Marinka de Jong* en *Ad Hekkert* echt maatwerk leveren.

door Marinka de Jong en Ad Hekkert

De auteurs zijn werkzaam als strategisch analist bij de Regionale Informatie Organisatie, politie Rotterdam-Rijnmond.

De landelijke problematiek van toenemende overvallen is ook aan de regio Rotterdam-Rijnmond niet voorbij gegaan. Eind 2007 is er, traditioneel in de laatste feestmaand, al sprake van een stijgend aantal overvallen. Normaal volgt hierna in het voorjaar een afname, maar begin 2008 blijven de overvallen in Rotterdam toenemen. Deze ontwikkeling leidt tot maatschappelijke onrust in de regio. De bestrijding van de overvallen en de opsporing van daders krijgt topprioriteit bij de politie. Er worden diverse maatregelen genomen om potentiële overvallers af te schrikken en de pakkans te verhogen. Om zicht te krijgen op mogelijke oorzaken voor de overvallenspiek en op passende interventiestrategieën, geeft de korpsleiding de afdeling Strategische Analyse en Kennis (SAK) van de Regionale Informatie Organisatie opdracht tot nader onderzoek.

Vanaf december 2007 tot en met mei 2008 zijn in de regio 227 overvallen gepleegd. De politie hield in deze periode 80 personen aan, verdacht van 42 overvallen. Dat het aantal overvallen in korte tijd uitgroeide tot een ware 'golf' kwam vooral door de toename van dadergroepen. In samenhang hiermee verdubbelde de seriematig gepleegde overvallen.

De aanpak van overvallers is niet alleen een taak voor de politie maar ook voor samenwerkingspartners / foto: Inge van Mill.

RISICOFACTOREN

Om te beginnen doet SAK onderzoek naar de achtergrond en motieven van de genoemde 80 verdachten. Er worden gegevens geanalyseerd uit het eigen bedrijfsprocessensysteem en het HKS. Dit gebeurt ook met gegevens van de gemeente Rotterdam, het openbaar ministerie, de Raad voor de Kinderbescherming en de reclassering. Daarnaast vinden interviews plaats met diverse politiemedewerkers die met de doelgroep werkten. Zo ontstaat zicht op risicofactoren die van invloed zijn op het criminele gedrag. De risicofactoren bij de onderzochte overvallers komen veelal overeen met in literatuur aangetroffen risicofactoren voor crimineel gedrag.

Verdachten zijn vrijwel altijd mannen en twee derde van hen is jonger dan 25 jaar. Opvallend is de verjonging. Lag voorheen de ondergrens van jeugdige

daders op 16-17 jaar, in de eerste maanden van 2008 verschoof deze naar 14-15 jaar. Vrijwel alle dadergroepen zijn etnisch gemixt. Bijna een derde van de daders is van Antilliaanse afkomst. Hierna volgen Surinamers, Nederlanders en Marokkanen. Verdachten kennen elkaar vanuit de buurt, school, vrijetijdsbesteding of zelfs uit de gevangenis. Uit informatie van ketenpartners blijkt dat veel daders gedragsproblemen vertonen of een gediagnosticeerde gedragsstoornis hebben. Overvallen zijn geen instapdelict. Veel daders (86 procent) hebben een crimineel verleden en zijn al jong gestart. De meeste verdachten zijn dan ook bekenden van de politie, het OM en hulpverleningsinstanties.

Daders zijn veelal laag opgeleid. Meer dan een derde spijbelt en schoolprestaties laten vaak te wensen over. Hierdoor wordt frequent van school of opleiding veranderd. De arbeidsparticipatie is ook slecht. Een derde van de verdachten gaat niet naar school, heeft geen baan en zelfs geen uitkering. Een groot deel van de daders heeft moeite met gezag. Men houdt zich thuis, op school maar ook bij de reclassering en zorginstellingen niet aan afspraken. De helft van de verdachten gebruikt drugs, zij het vaker soft- dan harddrugs. Bijna driekwart van hen doet dit dagelijks, hetgeen men heel normaal vindt: "Ik ben niet verslaafd, wel blow ik iedere dag wiet". Veel verdachten verkeren in (ernstige) financiële problemen. Oorzaken hiervan zijn uitgaven aan middelengebruik, gokken, de telefoonrekening en een luxe levensstandaard.

Een groot deel van de jeugdige verdachten uit de populatie heeft te maken met een gezins- en opvoedingssituatie zonder structuur en toezicht. Opvallend is dat 41 procent van de daders tot en met 24 jaar geen enkel contact heeft met hun vader. Van de jeugdige daders heeft 65 procent criminele gezinsleden. In een aantal gevallen is een overval met familieleden gepleegd. Van verschillende daders is bekend dat zij onder druk van criminele vrienden meededen aan een overval.

DADERPROFIELEN

Hoewel er risicofactoren zijn vastgesteld, wil dit niet zeggen dat elke overvalver een jonge man is met probleemgedrag, drugsverslaving, schulden en een lange criminele carrière. Er zijn verschillende typen overvallers, elk met hun eigen persoonskenmerken, (criminele) achtergrond, werkwijze

>>

Figuur 1> Daderprofielen

MEELOPERS (16%)	DOORGROEIERS (28%)
Relatief jong, 12 t/m 17 jaar	Relatief jong, 12 t/m 24 jaar
Normale opvoedingssituatie	Gebrekkige opvoedingssituatie
Weinig tot geen antecedenten, geen eerdere overval	Meerdere antecedenten, geen eerdere overval
Of straatroof gepleegd	Soms straatroof
Geen drugsgebruik en/of schulden	Schulden
Sterke mate door omgeving beïnvloed	Drugsgebruik, maar niet dagelijks
Niet bekend bij hulpverlening	Bekend bij hulpverlening (50%)
Overval soms voorbereid, altijd met mededaders	Overval soms voorbereid, soms met mededaders
Alleen fysiek geweld gebruikt	Vaker fysiek geweld dan vuurwapens gebruikt
Aanpak: losmaken	Aanpak: tegenhouden

ROUTINIERS (38%)	OVERLEVERS (19%)
Jongvolwassenen, 18 t/m 24 jaar	Volwassenen, 25 t/m 49 jaar
Problematisch gedrag, weinig structuur	Problematisch gedrag
Veel antecedenten, waaronder overvallen en straatroven	Meerdere antecedenten, geen eerdere overval of
Overvallen	Straatroof
Schulden	Schulden
Frequent drugsgebruik	Frequent (hard)drugsgebruik
Bekend bij hulpverlening (37%)	Bekend bij hulpverlening (60%)
Overval veelal voorbereid, soms met mededaders	Overval soms voorbereid, geen mededaders
Veelal vuurwapens gebruikt	Veel fysiek geweld, geen vuurwapens gebruikt
Aanpak: opsluiten	Aanpak: afkicken

en motieven. Met de daderanalyse zijn vier daderprofielen opgesteld (zie figuur 1). Dit zijn: *meelopers*, *doorgroeiers*, *routiniers* en *overlevers*. Deze profielen verschillen significant van elkaar. 'Meelopers' zijn jongeren die vrijwel uit het niets in het criminele circuit verschijnen. Hun omgeving beïnvloedt hen sterk en soms is ook de overval onder druk van anderen gepleegd. Het aantal aanwezige risicofactoren is laag.

'Doorgroeiers' zijn jongeren die al een aantal delicten hebben gepleegd. Zij vertonen probleemgedrag en staan aan het begin van een leven in de criminaliteit. 'Routiniers' zijn dit stadium al gepasseerd. Zij zijn ouder en hebben al veel delicten gepleegd, waar-

onder overvallen. Zij plegen delicten om geld en status te verwerven. 'Overlevers' hebben eveneens het motief om geld te verwerven, maar dan om hun verslaving te bekostigen. Ook zij hebben veel delicten gepleegd, maar niet eerder een overval.

KETENAANPAK

Om de mogelijkheden met de profielen in kaart te brengen, organiseert SAK vervolgens een bijeenkomst met 34 experts uit zeventien verschillende organisaties. Zij werken ieder in hun eigen vakgebied met (potentiële) daders in de regio Rotterdam-Rijnmond. Deze experts inventariseren ketenbreed zowel preventieve als repressieve interventiemogelijkheden die aansluiten op de daderprofielen.

Het doel is gericht op een effectieve aanpak: interventie moet maatwerk worden. De aanpak van overvallers is daarbij niet alleen een taak voor politie en OM. Interventie moet vorm worden gegeven in samenwerking met alle participerende partners, ofwel: de hele keten draagt zijn steentje bij.

Vroegsignalering kan al beginnen onder de twaalf jaar. Deze taak is bijvoorbeeld weggelegd voor scholen, leerplicht en gezinscoaches

De experts herkennen de risicofactoren en daderprofielen. Ook over toe te passen interventie is grote eensgezindheid. *Vroegsignalering* van gedragsproblemen en middelengebruik vindt in de praktijk nog onvoldoende plaats. Vroegsignalering kan al beginnen onder de twaalf jaar. Deze taak is bijvoorbeeld weggelegd voor scholen, leerplicht en gezinscoaches. *Systeemaanpak* is een sleutelbegrip. De gezinsomgeving speelt een grote rol in de (criminele) ontwikkeling van een dader. Richt daarom interventie op de (potentiële) dader én zijn directe omgeving. *Cognitieve aspecten* verdienen veel aandacht. Hierbij gaat het om normbesef, inzicht in gedrag en accepteren van gezag. Ook zijn er delinquenten met een verstandelijke beperking. Diagnostiek is hierbij van belang om tot de juiste aanpak te komen. Ook de invloed van peergroepen speelt een rol. *Nazorg* voor personen die gedetineerd zijn (geweest) is een onderwerp voor verbetering. Te vaak vallen ex-gedetineerden in hun oude omgeving terug met alle kans op recidive. In het interventieproces is voor *integrale samenwerking* nog ruime mogelijkheid tot verbetering. In dit verband werd het 'meerderjarigheidsgat' genoemd. Bij het meerderjarig worden, raken personen soms tijdelijk uit het beeld. Er is tevens grote behoefte aan *centrale regie*. *Dwang en drang* in het hulpverleningsproces is sowieso een onderwerp dat aandacht verdient. Ten slotte wordt een sociale kaart voor zowel de professional als de klant wenselijk gevonden.

INTERVENTIE PER PROFIEL

Door interventies af te stemmen op de daderprofielen kan de keten maatwerk leveren. Hierdoor wordt voorkomen dat daders doorstromen in profielen.

Alle profielen hebben hiertoe een kernachtige aanpakrichting gekregen. 'Meelopers' moeten worden *losgemaakt* van criminogene factoren die hun gedrag negatief beïnvloeden. Interventies gericht op het verkrijgen van inzicht in het eigen gedrag en het verhogen van de weerbaarheid hebben de voorkeur.

Het is belangrijk potentiële 'doorgroeiers' op vroege leeftijd te signaleren. Als 'doorgroeier' aangemerkte personen vereisen krachtige en intensieve actie van de hele keten. Juist bij deze personen valt nog veel winst te behalen in het voorkomen van verder crimineel gedrag. *Tegenhouden* is hierbij het sleutelbegrip. Deze interventie richt zich op gedragsbeïnvloeding en resocialisatie. 'Routiniers' zijn al geruime tijd prominent aanwezig in het criminele circuit, waarbij zij geweld niet schuwen. Deze groep is nauwelijks te beïnvloeden. Kernrichting is daarom: *opsluiten*. De nadruk ligt op straffen maar daarbij blijven toch ook resocialisatie en schuldsanering van belang. 'Overlevers' hebben hulp nodig bij het overwinnen van hun verslaving. Voor deze groep is het devies dus: *afkicken*. Juist voor hen is maatwerk in schuldsanering en resocialisatie daarbij de aanbeveling.

DRIEHOEK

De resultaten van het onderzoek naar interventiemogelijkheden zijn gepresenteerd in de 'driehoek' van korpschef, hoofdofficier en burgemeester in Rotterdam. Allen ondersteunen de ingezette interventiestrategie. Zij onderschrijven het belang van de daderprofielen. Omdat deze bij de diverse partners herkenbaar zijn, dient hierop verder te worden ingezet. Centrale elementen in dit proces zijn: samenwerking, integraliteit en regie. In een vervolg moeten interventies concreet benoemd gaan worden. Over de profielen moet als het ware een menukaart worden gelegd. Hierbij dient per profiel duidelijk te worden welke partner welke aanpak inzet. In opdracht van de driehoek wordt deze 'menukaart' nu samen met experts uit de keten verder ingevuld. <<

Het onderzoek naar daderprofielen en interventiestrategieën voor overvallers in de regio Rotterdam-Rijnmond is uitgevoerd door Marinka de Jong, Pim Dedert, Ymkje Leijstra en Ad Hekkert.

De impact van seriematige brandstichting

EEN LOPEND VUURTJE

Seriematige brandstichtingen hebben doorgaans een grote maatschappelijke impact. *Yvette Schoenmakers, Jos Hoekendijk en Rob van der Kruk* van de Politieacademie onderzochten dit fenomeen en de consequenties die het heeft voor het openbaar bestuur en de opsporingsdiensten. Ze constateren dat specifieke kennis over seriematige brandstichtingen bij beide partijen vaak ontbreekt.

door Yvette Schoenmakers, Jos Hoekendijk en Rob van der Kruk

De auteurs zijn werkzaam als criminoloog/onderzoeker c.q. docent/onderzoeker bij de Politieacademie.

Seriematige brandstichtingen, zoals afgelopen jaar in 't Zandt, hebben doorgaans een grote impact op de directe leefomgeving. De impact hangt samen met de feitelijke schade en ernst van de risico's. Daarnaast kan – vooral in kleine gemeenschappen – maatschappelijke onrust ontstaan als een serie brandstichtingen een lange periode voortduurt. Media kunnen een katalyserende rol spelen bij die onrust. Vaak duurt het lang voordat een verdachte kan worden aangehouden omdat het gaat om seriematige delicten met een bijzonder karakter die uiterst moeilijk hanteerbaar zijn voor de opsporing. Het opsporingsteam opereert in een spanningsveld, waarbinnen verschillende partijen hun invloed doen gelden. Niet zelden wordt de driehoek van gemeente, politie en justitie, belast met de aanpak in het opsporingsproces van seriematige brandstichtingen dan ook voor lastige dilemma's gesteld. Voor de politie geldt bovendien dat (ervarings)kennis over de opsporing van seriematige brandstichters

slechts versnipperd in het land aanwezig is. Vaak wordt zonder specifieke voorkennis gerechercheerd, waardoor veelvoorkomende valkuilen in het opsporingsproces niet op tijd worden gesignaleerd.

SCHADE EN IMPACT

In 2007 staan ruim 9840 aangiften waarbij brandstichting (art.157 Sr.) ten laste is gelegd in het landelijke Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie. Tevens zijn in dat jaar ongeveer 2760 verdachten geregistreerd van minstens één antecedent brandstichting (bij een antecedent is proces verbaal opgemaakt voor één of meerdere misdrijven). Niet alle brandstichtingen worden echter bij de politie gemeld en kleinere brandjes worden ook wel als vernieling geregistreerd en dus niet als brandstichting teruggevonden. Ook de jaarlijkse brandweerstatistiek (gepubliceerd door het CBS) kent vertekening. In 2007 zijn in totaal 47 000 branden gemeld. Ruim een derde hiervan is geregistreerd als brandstichting (inclusief 'vandalisme' als brandoorzaak). Volgens onderzoek door het Team Brandonderzoek van brandweer Apeldoorn/Epe zouden veel meer branden zijn aangestoken dan geregistreerd. Afgaande op berichtgeving in